

Helsingin sosiaaliviraston johtava lakimies Tapio Rätty käsittelee lukijoiden pyynnöstä kolmiosaisessa kirjoitussarjassa toimeentulotuen takaisinperintää.

TOIMEENTULOTUEN TAKAISINPERINTÄ OSA 2/3

OSA 1/3
Toimeentulotuen takaisinperinnän perusteet

OSA 2/3
Toimeentulotukilain mukaiset tuen perintätavat

OSA 3/3
"Kielletyt perintäkeinot"

Lakisivut tarjoavat juridista hyötytietoa sosiaalialan ammattilaisille.

Juristin nurkkaus -palstan lisäksi sivuilla julkaistaan muita sosiaalialan juristien kirjoituksia, lakiuutisia ja lakitiedon verkkopalvelujen esittelyjä.

Vireillä eduskunnassa -palstalle kootaan hallituksen lakiesityksiä.

Kerro meille, mitä aiheita toivot sivuilla käsiteltävän: palaute@sosiaaliturva.fi

Palstalla aiemmin julkaistuja kirjoituksia on koottu artikkelipankkiin: www.sosiaaliturva.fi

Toimeentulotuen takaisinperinnästä päättää hallinto-oikeus kunnan hakemuksesta. Jos tukea on annettu ennakkona etuutta vastaan, kunta voi periä sen takaisin suoraan etuudesta.

Miten tuki peritään takaisin?

Toimeentulotukilain 22 §:n mukaan tuen takaisinperinnästä päättää hallinto-oikeus kunnan hakemuksesta. Hakemukseen on liitettävä tarpeellinen selvitys toimeentulotuen myöntämisen syistä sekä korvausvelvollisesta ja tämän edellytyksistä korvauksen suorittamiseen.

Toimeentulotukilain 21 §:n takaisin perinnän edellytyksistä ja esteistä seuraa se, että perintämenettelyn joka vaiheessa on aina arvioitava, vaarantaako perintä korvausvelvollisen omaa tai hänen huollettavanaan tai hoidossaan olevan toimeentulon edellytyksiä. Lain 21 § korostaa siten toimeentulotuen viimesijaisuutta.

Hakemus hallinto-oikeudelle on toimeentulotukilain 22 §:n mukaan tehtävä 3 vuoden kuluessa siitä, kun tuki on maksettu. Mikäli hakemus perustuu asiakkaan tahallaan antamiin erehdyttäviin tietoihin tai kyseessä on tahallinen ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti, määräaika on viisi vuotta siitä, kun tukea on maksettu.

Jos toimeentulotuki on päätetty periä tuen hakijan kuoleman jälkeen, hakemus hallinto-oikeudelle on pantava vireille vuoden kuluessa korvausvelvollisen kuolemasta.

Määräajat ovat ehdottomia ja ne tutkitaan hallinto-oikeudessa ”viran puolesta”.

Takaisinperintä odotettavissa olevasta etuudesta

Jos toimeentulotukea on myönnetty joko kokonaan tai osaksi ennakkona odotettavissa olevaa eläkettä, elatusapua, avustusta tai muuta jatkuvaa tai kertakaikkista tuloa, korvausta tai saamista vastaan, toimielin voi periä tuet takaisin suoraan niistä siltä ajalta, jolta tukea on annettu ennakkona.

Edellytyksenä takaisinperinnälle on, että toimielin on ilmoittanut tulon, korvauksen tai saamisen maksajalle vähintään kaksi viikkoa ennen maksupäivää, ettei maksua saa suorittaa tuen saajalle itselleen. Silloin suoritusta voi tapahtua laillisin vaikutuksin vain toimitilimelle.

Tällaisia lain 23 §:n tarkoittamia saatavia ovat muun muassa kansaneläkelaitoksen tai vakuutuslaitoksen maksamat tai muut juoksevat tai kertakaikkiset tulot ja varat.

Opiskelijoita koskevia ennakkopäätöksiä

Korkein hallinto-oikeus katsoi 1994 tekemässään ratkaisussa, että opintotuki voitiin osaksi periä toimeentulotuen korvaukseksi, kun toimeentu-

lotuki oli myönnetty osaksi opintotukea vastaan ja osaksi korvaukseksi opiskelusta aiheutuneista kustannuksista (KHO 17.6.1994 T 2681).

Sen sijaan opiskelijalta perittäväksi määrättyä opintolainaa ei voitu pitää sellaisina tuloina tai varoina taikka elatusta turvaavana etuutena, josta toimeentulotuki voitiin periä, selviää KHO:n vuoden 1997 ratkaisusta. Samaisesta päätöksestä ilmenee, että opintorahaan voitiin kohdistaa toimeentulotukilain 23 §:n mukainen perintä. (KHO 25.7.1997 T 1747.)

Korvausvelvollisen maksukykyä arvioitaessa ei voida ottaa huomioon sellaisia tuloja tai varoja, jotka eivät ole hänen käytettävissään tai joiden saamisesta ei ole varmuutta. Näin katsoi KHO 1998 tekemässään ratkaisussa. Tässä tapauksessa sosiaali- ja terveyslautakunta oli päättänyt periä korvausvelvolliselta takaisin hänen väärin perustein saamansa tuen niistä tuloista, joita hän tulisi aikanaan työhön päästessään saamaan. (KHO 9.6.1998 T 1092)

Samankaltainen ratkaisu oli esillä jo 1988, kun heikon opintomenestyksensä vuoksi ilman opintotukea jääneelle opiskelijalle oli myönnetty toimeentulotukea takaisinperintäpäätöksin. Sosiaalilautakunta oli katsonut opiskelijan voivan korvata tuen mahdollisesti myöhemmin saamallaan työansioilla. KHO ja lääninoikeus hylkäsivät sosiaalilautakunnan hakemuksen katsoen, ettei mahdollisuutta hakeutua opintojen päättymisen jälkeen työhön voitu pitää tällöin voimassa olleen sosiaalihuoltolain 34 §:n 1 momentin 1 kohdassa – nykyään toimeentulotukilain 20 §:n 1 momentin 1 kohta – tarkoitettuna elatusta turvaavana etuutena. (KHO 22.12.1988 T 5115)

Takaisinperintä omaisuudesta

Jos kysymys on omaisuudesta, esimerkiksi kiinteistöomaisuudesta tai korvausvelvollisen osuudesta jakamattomaan kuolinpesään tai hänen oikeudettaan ositusaatavaan, näihin varoihin voidaan kohdistaa vain toimeentulotukilain 22 §:n mukainen perintämenettely eli perintä edellyttää hakemusta hallinto-oikeudelle. (vrt. KHO 16.2.2001 T 279 ja KHO 5.12.2001 T 3031, osituksen puuttuminen ei sinänsä estä myymästä omaisuutta)

KHO katsoi 2006 tekemässään ratkaisussa, että toimeentulotuen takaisinperinnän kohdistuessa tuen hakijan perintönä saamaan kuolinpesäosuuteen, sanottua omaisuutta ei voitu pitää toimeen-

tulotuesta annetun lain 23 §:ssä tarkoitettuna tulona, korvauksena tai saamisena, joka voitaisiin periä toimeentulotuen korvaukseksi 23 §:ssä tarkoitettulla tavalla suoraan kuolinpesältä toimielimelle siitäkään huolimatta, että kuolinpesä on jakamatta. (KHO 21.11.2006 T 3086)

Ylijäämä palautettava välittömästi

Jos toimielin on turvautunut lain 23 §:n mukaiseen perintämenettelyyn, ilmoitus siitä on tehtävä tuen tai korvauksen maksajalle kaksi viikkoa ennen maksamisajankohtaa. Muussa tapauksessa toimielin menettää oikeutensa korvaukseen ja se on maksettava siihen oikeutetulle henkilölle.

Mikäli ilmoitus korvauksen maksajalle on tehty oikeassa ajassa, tämä on velvollinen suorittamaan vaaditulta ajalta toimeentulotuen hakijalle maksettavaksi kuuluvan tulon tai korvauksen kokonaisuudessaan toimielimelle. Korvauksen tai tulon maksaja ei voi säännöksen (TTL 23 §) sanamuodon mukaisesti vaatia maksetun toimeentulotuen määrän ilmoittamista ja erottelua tehtäväksi siinä vaiheessa.

Toimielimellä on oikeus periä samaan aikaan kohdistuvat henkilölle tulevat tulot, korvaukset ja saamiset siltä ajalta, jolta toimeentulotukea on annettu ennakkona ja käyttää niitä tuen takaisinmaksamiseen.

Koska toimeentulotuki määrätään kuukausittain (TTL 16 §) ja yleensä korvauksetkin maksetaan kuukausittain, tarkastelujakso on kuukausikohtainen. Korvauksen kuukausikohtainen ylijäämä tai se osuus, johon perintää ei ole kohdistettu, on välittömästi palautettava eli maksettava toimeentulotukea saaneelle.

Virheet korjattava viivytyksettä

Apulaisoikeuskanslerin ratkaisussa vuodelta 1995 oli kysymys liikaa peritystä toimeentulotuesta. Henkilölle oli myönnetty tukea ennakkona odotettavissa olevaa eläkettä vastaan. Takautuvista eläkkeistä oli peritty liikaa toimeentulotuen suoritukseksi. Virheiden tultua ilmi niiden korjaamiseen ei ollut ryhdytty viivytyksittä eikä palautettavaa eläkemäärää ollut välittömästi palautettu edunsaajalle. Apulaisoikeuskansleri huomautti toimielintä hyvän hallintotavan vastaisesti menettelystä. (Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu 24.5.1995 Dnro 771/1/93)

Apulaisoikeuskanslerin sijaisen ratkaisussa vuodelta 2001 oli myös kysymys toimeentulotuen takaisinperinnästä. Se oli jatkunut virheellisesti kantelijalle maksettavasta työmarkkinatuesta vielä senkin jälkeen, kun toimeentulotukea koskeviin päätöksiin ei ollut liitetty takaisinperintävaatimusta. Apulaisoikeuskanslerin sijainen kiinnitti ratkai-

sussaan sosiaaliviraston huomiota riittävään huolellisuuteen perittäessä asiakkaan varoja toimeentulotuen korvaukseksi. (Apulaisoikeuskanslerin sijaisen ratkaisu 28.12.2001 Dnro 636/1/00)

Korvausten ajoittaminen

Joissain tilanteissa voi olla vaikeata arvioida sitä, kohdistuuko maksettava korvaus samaan aikaan kuin myönnetty toimeentulotuki. Tällaisia voivat olla esimerkiksi rikosvahinkolain mukaiset korvaukset, kuten korvaus kivusta ja särystä tai vahingonkorvauksina maksettavat korvaukset.

Keski-Suomen lääninoikeuden ratkaisussa vuodelta 1992 katsottiin, että vakuutusyhtiöltä saatu korvaus kivusta ja särystä voitiin kokonaisuudessaan käyttää toimeentulotuen korvaamiseen siltä ajalta kuin tukea oli annettu ennakkona. Sitä ei voitu kohdistaa tiettyyn aikajaksoon. (Keski-Suomen LO 17.12.1992 T 1303)

Keski-Suomen lääninoikeuden ratkaisussa samalta vuodelta oli kysymys siitä, että henkilölle oli maksettu korvausta 20.5.1989 tapahtuneesta pahoinpitelystä aiheutuneesta kivusta ja särystä. Toimeentulotukea hänelle oli maksettu ensimmäisen kerran 20.6.1989. Lääninoikeus katsoi korvauksen kivusta ja särystä kertyneen osin ajalta 20.5.–20.6.1989, jolloin toimeentulotukea ei ollut vielä maksettu. Tältä osin korvausta ei siten voitu käyttää tuen takaisinperintään. (Keski-Suomen LO 14.2.1992 T 136)

Eläkelaitoksen virhe koitui kunnan tappioksi

Eläkelaitos oli suorittanut virheellisesti maksun tuen saajille. Tätä erää kunta ei voinut enää periä heiltä itseltään. Tämän lääninoikeuden päätöksen KHO pysytti 1990 tekemässään ratkaisussa. (KHO 23.11.1990 T 4144)

Lääninoikeus oli ottanut hallintoriitana tutkitavakseen toimeentulotuen saajien vaatimuksen, että heidät vapautettaisiin saamansa tuen palauttamisesta sosiaalilautakunnalle ja vahvistanut, etteivät he olleet velvolliset maksamaan toimeentulotukea takaisin varoistaan.

Virheellisesti tuen saajalle itselleen maksetut varat voidaan luonnollisesti ottaa huomioon hänelle maksuajankohdan toimeentulotukeakin määrättäessä.

Avopuoliso vastaa puolisostaan

Toimeentulotukilain 3 §:n 2 momentin mukaan toimeentulotukea myönnettäessä kaikkia perheenjäseniä pidetään tuen saajina sen maksamispäivästä lukien. Tuen katsotaan jakautuvan sen saajien kesken kullekin yhtä suurena osuutena, jolleivät olosuhteet muuta osoita. Jos kyse on avioparista tai avio- tai avoliitossa olevien yhtei-

sistä lapsista, jotka kuuluvat toimeentulotukilain 3 §:n tarkoitamaan perheeseen, korvausvelvollinen vastaa elatusvelvollisuutensa takia myös puolisolleen ja alaikäisille lapsilleen annetun toimeentulotuen kustannusten korvaamisesta.

Tällainen tilanne oli KHO:n ratkaisussa vuodelta 1987. Sosiaalilautakunta oli antanut toimeentulotukea A:lle ja hänen perheelleen samalla päättäen periä sen takaisin A:lta, jolla oli omaisuutta, josta korvaus voitiin periä. Tuen hakijana ollut A oli velvollinen korvaamaan myös hänen puolisolleen ja alaikäisille lapsilleen annetun tuen kustannukset. (KHO 10.2.1987 T 383)

Avopuoliso vastaa ”omasta osuudestaan”

Toimeentulotukea määrättäessä otetaan huomioon toimeentulotukilain 3 §:n 1 momentin tarkoittaman perheen tulot ja varat. Tällöin muun muassa avioliiton omaisissa olosuhteissa – siis avoliitossa – asuvat lasketaan saman perheen jäseniksi. Myös kaikki heidän tulonsa ja varansa sekä luonnollisesti myös menonsa otetaan huomioon tukea määrättäessä.

Takaisinperinnässä tilanne on kuitenkin toinen. Jos toinen avopuolisoista saa esimerkiksi eläkettä ja hänellä on muuta omaisuutta, johon perintä voidaan kohdistaa, ei korvausvelvollisen avopuoliso ole velvollinen vastaamaan avopuolisolleen myönnetystä toimeentulotuesta. Tähän osuuteen ei voida siten kohdistaa korvausvelvollisen varoja tai omaisuutta. Avopuoliso vastaa vain ”omasta osuudestaan”, jollei tuen määräämistä koskevasta päätöksestä muuta ilmene.

Tästä oli kysymys KHO:n ratkaisussa vuodelta 1991. Sosiaalilautakunta oli myöntänyt avioliiton omaisissa olosuhteissa asuville A:lle ja B:lle ennakkona toimeentulotukea, joka oli samalla päätetty periä takaisin sosiaalihuoltolain 34 §:n 1 momentin ja 38 §:n nojalla (nykyään toimeentulotukilain 20 §:n 1 momentti ja 23 §) A:lle maksettavasta eläkkeestä ja B:lle maksettavista työttömyyspäivärahoista.

KHO katsoi, kuten lääninoikeuskin, että avioliiton omaisissa olosuhteissa asuvina A ja B eivät olleet velvollisia pitämään huolta toistensa eläkkeestä ja hoidosta. Kumpikin vastasi henkilökohtaisiin menoihinsa annetun tuen lisäksi yhteisiin menoihinsa annetun tuen puolesta määrästä. Tämän vuoksi KHO voivoitti sosiaalilautakunnan suorittamaan A:lle sen määrän, jonka lautakunta oli nostanut ja käyttänyt hänen eläkkeestään B:n saaman toimeentulotuen korvaukseksi. (KHO 30.12.1991 T 4992) ●

Avoliittolaki 234/1929
Laki lapsen elatuksesta 704/1975
Laki toimeentulotuesta 1412/1997